

Վ Ն Ա Ս Ա Բ Ե Ր Մ Ի Գ Ի Ր Ք

Բելլուրի հայ կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ Հ. Սահակ եպիսկոպոս Կոզյանը յույս է ընծայել մի աշխատութիւն «Հայոց եկեղեցին» խորագրով, որի 792 էջերի մէջ հեղինակը ճգնում է ապագայի, թե՛

ա. Հայաստանյայց եկեղեցին առաքելական ծագում չունի:

բ. Հայաստանյայց եկեղեցին բաժանվել է ուղղափառ հավատից և դադարել իսկական քրիստոնյա եկեղեցի լինելուց (ըստ նրա՝ Զ դարից սկսած):

գ. Հայաստանյայց եկեղեցին ընկել է մոլորութեան մէջ, դառնալով ինքնազուգիւ և մնալով անկախ՝ Հոռոմի գահից ու գահակալից, որ ըստ նրա՝ աշխարհի վրա միակ փոխանորդն է Քրիստոսի:

դ. Հայ ժողովուրդը եղծել է քրիստոնեական հավատը՝ իր եկեղեցուն տալով ազգային նկարագիր ու դիմագծութիւն, միմյանց հետ շփոթելով կրոնականն ու ազգայինը: Հեղինակը առանձին հաճութեամբ մեղադրում է Հայ եկեղեցուն իբրև ազգամուս:

Ահա ուրեմն, համի Տյառն 1963, կաթողիկէ դավանութեան մի ներկայացուցիչ՝ Հ. Սահակ Կոզյան, որ տքնում է ու միտք մաշում ամիսներ ու տարիներ, 330 հայ և օտար գրքեր է պրպտում (գեթ ուղում է այդ տպավորութիւնը թողնել), հաստատելու համար վերոհիշյալ «ճշմարտութիւններ»-ը Հայաստանյայց եկեղեցու նկատմամբ... հազար և վեց հարյուր տարի հետո:

Թվում է, թե Հ. Կոզյանների համար այլևս լուծվել, վերջացել են հայ ժողովրդի կյանքի ու նրա ապագայի հետ կապված բոլոր հարցերը, և մնացել է միայն մեկ հարց, այն է՝ դատապարտել Հայ եկեղեցին, որ նա հանդգնել է իրեն դավանել առաքելական և ապրել ինքնազուգիւ, իբրև Ազգային եկեղեցի, ահա քաղում դարերից ի վեր:

Ի՞նչ սիրտ պետք է ունենայ, մտածման ի՞նչ հորիզոն, հոգեկան ապրումների ի՞նչ ներաշխարհ, մե՛ր օրերին զբաղվելու համար նման հարցերով:

Ահա առաջին զգացումը, որ մենք ունեցանք Հ. Կոզյանի գիրքը մեր ձեռքը առնելով

և կարգալով նրա նախաբանն ու «Բան հաճութեան»-ը:

Մի պահ ընդունենք, թե Հ. Կոզյանին հաջողվել է անցյալ երկու հազար տարիների դրականութեան օվկիանոսից և պատմական զեպքերի ու մրրիկների միջից ճարել որոշ վկայութիւններ հօգուտ իր տեսակետների, թեև շատ անգամ նա խեղաթյուրել է փաստերի ճշմարիտ իմաստը:

Սակայն առնվազն նույնքան վկայութիւններ կարելի է բերել նույն պատմական շրջաններից և նույն գրականութիւնից, որոնք հերքում են Հ. Կոզյանի բոլոր փաստարկումները: Օրմանյան պատրիարքից շատ-շատ առաջ և նրանից հետո ևս, մեր նախնիք միշտ կարողացել են պաշտպանել Հայ եկեղեցու ավանդութիւնները, ուղղափառ դավանութիւնն ու հեղինակութիւնը ընդդէմ բոլոր նման հարձակումներին: Հիշենք

միայն վերջին բանավեճը երեսուն տարի առաջ «Սիոն»-ի և «Բաղմավեպ»-ի էջերում, նույն հարցերի շուրջ, հանդուցյալ Բարգեճ եպիսկոպոս Կյուլեսերյանի և Հ. Վարդան Հացունու միջև: Այդ բանավեճի արդունքը եղել է այն, որ Հ. Հացունին ի վերջո ստիպվել է դադարեցնել իր հարձակումները, յուրայինների իսկ թելադրանքով: Մխիթարյան մեր եղբայրների ծանոթ ողջմտութիւնն ու ազգասիրութիւնը հաղթանակել էին այն ժամանակ:

Հ. Կոզյանն իր գրքով փորձում է թողնել այն միամիտ տպավորութիւնը, թե կարծեք աշխարհի բոլոր քրիստոնյա եկեղեցիները և ժողովուրդները այսօր մեկ հոտ և մեկ հովիվ են, Հոռոմի քահանայապետի իշխանութեան ներքո, և միայն մեր ժողովուրդն է ամուրոնութեան և «ճերմաված»-ի մէջ մնացել:

Մինչ ճշմարտութիւնն այն է, որ բոլոր ոչ-կաթողիկէ մեծ ու փոքր եկեղեցիները, բազում դարերից ի վեր, մտաւորապես նույն դիրքն ու ճանապարհն են ընդգրկել, ինչպես Հայ եկեղեցին Ծ դարից սկսյալ, Եվ Հոռոմ գրեթե նույն մեղադրանքներն է շարադրում այդ բոլոր ոչ-կաթողիկէ եկեղեցիների դեմ

և նույն հավակնություններով է հանդես գալիս նաև նրանց նկատմամբ:

Գրադարաններ կարելի է լցնել այս ուղղությամբ հրատարակված թեր ու դեմ գրականությամբ: Գրադարաններ կարելի է լրացնել ուղեկաթղիկն եկեղեցական գրականությամբ, գրի առնված դարերի ընթացքում մյուս եկեղեցիների պաշտպան հեղինակներ կողմից, որոնք կենտ առ կենտ հերքում են հոռմեադավանների փաստարկումներն ու մեկնությունները:

Ահա թե ինչու նման հարցերի փոքր ինչ ծանոթ մարդկանց համար ծիծաղելի է դառնում Հ. Կոզյանն իբրև ճշմարտությունս պաշտպանի:

Մեր օրերում, ողջամիտ ամեն քրիստոնյա և քաղաքակիրթ ամեն մարդ վերջապես հանգել է այն առողջ դատումին, թե նման քրուեզանդական ամուլ վեճեր ալեւս կարելի չէ հանդուրժել: զրանք նկատելով պարզապես մտածման և զգացմունքների հիմանդադին երևույթներ:

Հայաստանյայց եկեղեցին երբեք չի մտածում ժխտել կամ արհամարհել քույր եկեղեցիների ավանդություններն ու սրբությունները, բայց չի էլ հանդուրժում, որ ուրիշներ ժխտեն և արհամարհեն իր ավանդություններն ու իր սուրբ զգացմունքները:

Հ. Կոզյանը ինչու է գրի առել այս գիրքը: Հեղինակի իսկ խոստովանությամբ սևացնելու համար մեծագործ Մաղաթիա Օրմանյան պատրիարքի հիշատակը և 50 տարի առաջ նրա հրատարակած «Հայոց եկեղեցին» աշխատությունը:

Հ. Կոզյանը գրում է. «Օրմանյանի նպատակն էր հուշակել Հայ եկեղեցին անկախ Քրիստոսի փոխանորդեն, այսինքն Քրիստոսեն»: Հ. Կոզյան չի ներում Կոստանդնուպոլսի հայոց պատրիարքին, տր հանդգնել է Հայ եկեղեցին նկատել իբրև քրիստոնյա եկեղեցի, և ահա այդ պատճառով սաստիկ բարկացած, շարադրել է իր գիրքը, վերականգնելու համար... ճշմարտությունը:

Երջանկահիշատակ Օրմանյան պատրիարքը, իր «Հայ եկեղեցին» գրքով, ներկայացրել էր Հայաստանյայց եկեղեցու ճշմարիտ նկարագիրը, պաշտպանելով և դրվատնելով նրա ավանդություններն ու պատմությունը, նրա հոգևոր, մշակութային և ազգային արժեքներն ու հեղինակությունը՝ Կոզյանների նմանների անարդար և ոչ քրիստոնեական զրպարտությունների և հավակնությունների դեմ:

Իր ժամանակին Օրմանյան պատրիարքը հայ ժողովրդի արթնացած խղճմտանքն է հանդիսացել, ով ինչքան ժամանակ Կոզյաններ գտնվեն, ոչ միայն Հայ եկեղեցու

ծոցից, այլև բոլոր քրիստոնյա եկեղեցիներ, ծոցից ծնունդ կառնեն Օրմանյաններ, մինչև որ Կոզյանները վերջապես հասկանան, թե Քրիստոս և նրա Ս. Ավետարանը ո՛չ մեկ Աթոռի մենաշնորհները չեն, և թե ո՛չ մեկ պատմական Աթոռ, ինչքան էլ առաքելական նկատվի նա, չի կարող հավակնությունն ունենալ իր իշխանությունը տարածելու պատմականորեն ծնունդ առած ու զարգացած մյուս առաքելական կամ ոչ առաքելական եկեղեցիների և նրանց ինքնագլուխ Աթոռների վրա:

Մեր վեհափառ Հայրապետը իր այս տարվա զատկական քառորդում ստույգ էր. «Դառնա՛նք դեպի ճշմարիտ աղբյուր սիրով միաթյա՛ն» դեպի Քրիստոս, միակ և անփոխարինելի Կուսու Ս. եկեղեցին: Եվ մանավանդ. վերադարձնենք արձայության բանալիները իսկական Տիրոջը՝ մեր Փրկչին՝ Քրիստոսին, որպեսզի հույսը հավիտենական կյանքին բաշխվի բոլորին առանց խտրության, հավասարապես:

Հատկանշական է, որ Հ. Կոզյանը մեղադրում է Օրմանյան արքեպիսկոպոսին կրթքոտություն մեղ, բայց նա չի նկատում իր աչքի գերանը: Որովհետև անկարելի է Հ. Կոզյանի գիրքը կարգալ և չլրդովվել, ի տես այն անհատակ կրթի և քինախնդիր ոգու, որ ցուցաբերում է հեղինակը Օրմանյանի անձի նկատմամբ: Հ. Կոզյանը առանց կարմրելու ի վիճակի է գրելու, թե «Օրմանյանի պատրիարքությունը արյունալի ջարդերու շրջան մը եղած է», թե «Ժանը մեղադրանքներ բարդված են Արդու Համիդի սիրելիին վրա», թե «ան կրցած է անտարբեր նայիլ հայ արյունին որ կհոսեր», թե «տասներկու տարիներ շարունակ կեղծած ու դավաճանած է իր պաշտպանության հանձնված և արդեն հարստահարված ու կողոպտված Հայ Ազգը», և այլն և այլն:

Հիսուն և ավելի տարիներ առաջ, 1908-ի պոլսահայ ժողովրդի գինությունյան օրերին, մի քանի շվարած կամ շահախնդիր մարդիկ կարող էին նման մեղադրանքներ շարադրել Օրմանյան պատրիարքի դեմ, սակայն այսօր, հիսուն տարի հետո, երբ ճշմարտությունը շողում է արեւի նման պայծառ և Օրմանյան պատրիարքը ավելի քան արդարացած է պատմության և հայ ժողովրդի խղճմտանքի առաջ, Հ. Կոզյան ինչպե՛ս է համարձակվում այսպիսի զրպարտություններ գրի առնել ու հրապարակել, և նույնիսկ արժանանալ «Հայաստան» րանս-երի:

Անշուշտ, իրողությունն այն է, որ Հ. Կոզյանը, լավ իմաստալով հանգերձ ճշմարտությունը Օրմանյան պատրիարքի իրապաշտ, իմաստուն և հեռատես ազգային քաղաքա-

կանոնադրության մասին, շիմանալ է ձևացնում և սիրտ ու արյուն շունեցող սարդի հոգեբանությամբ, անողոք մոլուցքով լցված, զբոսայգիների ունենների իր ոստանին է հյուսում՝ իր որսին խեղդելու և նրա արյունը ծծելու ակործակով:

Այս ի՞նչ քրիստոնեական սիրտ է, այս ի՞նչ քարոզական է, այս ի՞նչ վրիժառու ոգի է: Կոպյանների յար ու ցամաքած հոգին նույնքան հեռու է Քրիստոսի Ավետարանից, ինչքան հեռու է էին միջին դարի հավատարենիքների խարուկները:

«Լայ ձեզ գարաց և փառիսեցուց կեղծաւորաց, զի սրբէք զարտաքին զրաւակին և զսկսաւորակին, և ի ներքո յի են... (Մատթ. ԻԳ 25):

2. Կոպյանի գիրքը իր արտաքին տարազով ուղղված է Որմանյան պատրիարքի կապնի ու դրական գործի դեմ, սակայն խորքում նա ուղղված է շեշտակի կերպով Հայաստանյայց Եկեղեցու դեմ, Ամենայն Հայոց Հայրապետության և Ս. Էջմիածնի դեմ, և առհասարակ հայ ժողովրդի դեմ: Նա ուղղված է նաև Մեծի Տանն Կիլիկիո Հայաստանյայց պատմական Աթոռի դեմ:

2. Կոպյանը, իր երկրաչափական խելքով, փորձում է ժխտել և քանդել Հայաստանյայց Եկեղեցու գոյության և պատմական դարգացման հիմքերը:

Ասում ենք՝ «փորձում է», որովհետև 2. Կոպյանը և նրա բոլոր նմանները մեկտեղ հավաքած, անհունորեն տկար կմնան Հայաստանյայց Եկեղեցու և հայ ժողովրդի առնվազն հազար վեց հարյուր տարվա պատմության առաջ, Մոտ երկու հազար տարվա նվիրագործված ավանդություններ և իրողություններ անհնար է, որ որևէ մարդ կարողանա իրենց տեղից շարժել:

Այս տեսակետից պարզապես խղճալի ենք գտնում 2. Կոպյանի անզոր փորձը: Մե՛ղք նրա թափած աշխատանքին, որ արժեք հատկացնել ավելի օգտակար և բարի գործի: Եվ ինչքան աղբյուրների է դիմել 2. Կոպյանը, կտրվելու համար միակ աղբյուրից, որ հայ ժողովրդի խիղճն է: Ինչպե՞ս չհիշենք առաքյալի խոսքը, որ ասվել է բոլոր ժամանակների Կոպյանների համար. «Որ յամենայն ժամ ուսանին և երբեք ի գիտութիւն ճշմարտութեան ոչ հասանեն» (Բ Տիմոթ. Գ 7):

Ապշեցուցիչ է պարզապես, թե 2. Կոպյանն ինչպե՞ս չի անդրադառնում, որ բոլորովին անիմաստ է հազար և վեց հարյուր տարի հետո վեր կենալ ու հերքել փորձել դարավոր ավանդություններ և պատմականորեն զոյացած ու զարգացած իրողություններ հայ ժողովրդի կրոնական ու ազգային կյան-

քի մեջ, ինչպե՞ս է, որ 2. Կոպյանի ի վիճակի չէ հասկանալու և զգալու հայ ժողովրդի ճշմարիտ հոգեբանությունը և հայոց պատմության ոգին: Ինչպե՞ս է, որ 2. Կոպյան չի անդրադառնում, թե Հայ Եկեղեցու առաքելականությունը և ինքնազոխությունը, ինչպես և Փրկչի իշման խորհուրդը ի Հայաստան աշխարհ, ամեն րանից առաջ և ամեն րանից վեր ոգեկան ճշմարտություններ են հայ ժողովրդի համար, կենդանի հավատով և դարերի իմաստությամբ ու մարտիրոսությամբ պահպանված սրբազան ավանդներ, ապրելու և տոկալու ինքնապաշտպանության վահաններ, բազում դարերի պատմական փորձով սրբազործված:

Հայ պետք է լինել, կարենալ հասկանալու և զգալու համար այս բոլորը, Հաղկերտի օրերից մինչև մեր օրերը: Թվում է, թե այդ կարելի չէ սպասել 2. Կոպյանից, Ընդհակառակը, նա խայտում է ու հրճվում ի տես իր ժխտող ու քայքայող իմացականության սհաջողությունները-ի: Տե՛ր Աստված, ի՞նչ շար ձեռք այս որոմն է ցանել 2. Կոպյանի հոգու մեջ, անճանաչելի դարձնելով նրան իրեն հայ մարդու:

2. Կոպյանը չի՞ իմանում արդյոք, որ հայ ժողովրդի լույս հավատը և ավանդությունները սրբություններ են և ոգեկան ճշմարտություններ, որոնց չի կարելի մերձենալ ոչ մանրացուցիցով, ոչ կարկինով և ոչ էլ ցամաքած երակներով:

Այո՛, սրբություններ են նրանք, ապրող, կենդանի զգացմունքներ և հույզեր, որոնք ահա ավելի քան տասնվեց դարեր ապառաժյա հիմքերն են կազմում ամբողջ մի ժողովրդի կրոնական հավատի, քրիստոնեական մշակույթի և պատմական կյանքի, պատմական մի կյանք՝ լի հերոսական մաքառումներով և գերագույն զոհաբերումներով՝ ի փառս Աստուծո և Քրիստոսի Ս. Ավետարանի:

Աստվածային կամ մարդկային ո՛ր օրենքով ուզում եք խլել այդ բոլորը հայ ժողովրդից և անպայման օտար մի գլուխ պարտադրել Հայաստանյայց ազատ Եկեղեցուն:

Ժիշտ է, թե մենք հայերս համարենք փոքր ենք, և այս աշխարհի վրա մեր Եկեղեցու միակ ուժը այդ փոքր ժողովուրդն է: Մենք, իբրև Եկեղեցի, ո՛չ ոսկի ունենք, ո՛չ րենհեղ, ո՛չ գենք և ո՛չ զորք, ո՛չ էլ դրամատներ աշխարհի շուկաների վրա, և ո՛չ էլ երկրային տիտղոսներ: Բայց մենք հպարտ ազդ ենք, հպարտ մի Եկեղեցի՝ մեր անցյալով, մեր սրբերով, մեր հերոսներով, մեր հոգևոր, իմացական գանձերով, մեր ներկա հայրենի վերածննդով և ապագայի նկատմամբ մեր վառ երազներով ու իդձներով:

Հռոմեացիական Կաթողիկոսական ժեռ
 Եկեղեցին, փոխադարձ հարգանքի և զնահա-
 տանքի պայմանների մեջ: Սկզբունք, որը
 բարեբախտարար արդեն վերջնապես նվիրա-
 գործված է և կենսագործման հունի մեջ
 մտած՝ կազմակերպումով և գործունեու-
 թյամբ Եկեղեցիների Համաշխարհային Խոր-
 հրդի, որին մասնակցում են ողջ աշխարհի
 քրիստոնյա եկեղեցիները, աստվածահաճո
 միասնության և եղբայրության ոգով: Մաղ-

թելի է, որ Հռոմեա-Կաթողիկոս Եկեղեցին
 վերաքննի իր այլևս ոչ ոքի չհամոզող բանա-
 ձևերը և քրիստոնեական ոգով ողջունի իր
 քույր եկեղեցիներն ու հեռու շմնա քրիստոն-
 յա եկեղեցիների համաշխարհային եղբայ-
 րությունից:

Այն ժամանակ ճշմարտապես ուրախու-
 թյուն կլինի երկրի վրա և հրկնքում:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

